

Nevyhánějme víly ze zahrad. Co od nás potřebují?

Karel Funk

Přiblížme se k jejich vnímání. Budou rády. Chtějí ale kus volné přírody, ne pravouhlé chodníčky. A taky cítit naši laskavou duši. Když vejdemo na zahradu, pozdravme se s jejími obyvateli z elementární říše a řekněme jim, co zde budeme dělat. Třeba, že jdeme zryt kousek země nebo hrabat listí. Pak se k přírodě chováme jako k partnerovi, a ne panský. Zlostné či ukřivděné myšlenky nechme za vrátky. Připomeňme si rodící se či spíš znovunalézané paradigma: Příroda má vlastní hodnotu, na člověku nezávislou. Je stále větším přepychem i moudrostí nechávat kus přírody, i té okolo domu, volnému vývoji. V Evropě je již jen necelé jedno procento přírody v původní divoké podobě, v naší vlasti už jen 0,3 procenta. A dopadli jsme tak, že máme nejen stejná parkoviště, stejné obchoďáky, stejné zastávky, ale i skoro stejné zahrádky. Je nutné se zbavovat zakořeněného moderního omylu, že s divočinou je třeba zatočit. Podle peruánských domorodců jsou duchové stromů kácením vyháněni ze svého prostředí a pokud nenajdou náhradní prostředí, pohybují se chaoticky a nepřipoutaně a spolupůsobí na vyvolávání přírodních pohrom. Přírodu jsme zotročili, aby byla taková, jakou my chceme, ne jaká chce být ona. Chybí nám zbytek respektu k metafyzice přírody. Hrdost na naše zahrádky bez kousičku volného růstu není z tohoto úhlu pohledu moc namístě. Někde jinde se nám pak něco vymkne. Masajové říkali: Zemi jsme nedostali od našich předků. Máme ji určenu od našich dětí.

Jedinečnost každého člověka je pro nás téměř samozřejmostí. Existuje však i jedinečnost míst. Mohou si být v něčem podobná, přesto má každé svou kvalitu. Stromy, mokřady, remízky, hory, jeskyně, sluje, vody..., vše je prostoupeno jistým druhem vědomí. Jeho nositelem je zvláštní substance, jakási elementární bytost sídlící v živlu země, vody, vzduchu a ohně. S každým prvkem přírody je tedy spojeno určité vědomí, vztahující se k některému z živlů, i když je pochopitelně značně odlišné od našeho. Působí na hmotu zevnitř, zatímco naše vědomí spíše zvenčí. Naši dávní předkové toto působení živlů ještě vnímali a uložili ho do bájí a pohádek. A protože existuje neviditelný kontakt mezi přírodními živly, jejich substancemi („bytostmi“) a člověkem, mohou být do jisté míry i inspirátory kultury na svém území (ne však jedinými). Například bytosti vody mají „na starosti“ kvalitu a distribuci životní síly. Vysoušením krajiny a zpevnováním břehů toků oslabujeme krajinu v její jinové, ženské kvalitě. Ještě středověcí stavitelé Prahy věděli, jak začlenit přírodní vědomí do struktur města. Dnes ho spíš vypuzujeme. Undiny byly od našich toků vyhnány v úsecích, kde je břeh zpevněný dlážděním, betonem nebo jen důsledně sečeným zarovnaným okrajem. Naštěstí to ještě není všude, i když se obecní úřady snaží seč mohou „kultivovat“ vzhled břehů. Pobytové zařízení pro seniory, kde jsem pracoval, bylo nedaleko ohybu řeky. Ta zde měla nezpevněné, přirozené břehy. Leckterá bytůstka zavítala až sem a přispěla tak k pocitu svěžího přirozeného prostředí, i proto se zde citlivější obyvatelé cítili dobře. Kdybychom se vcítili do určité krajiny, poznali bychom i odpovídající aspekty sebe samých a objevili bychom hluboko ležící vrstvy, které v nás mohou působit. Můžeme si to zkoušet i na zahradě či dalším okolí domu, případně na dovolené, pokud jsme si takové okolí vybrali.

Máme-li možnost stavby domu v bohaté přírodě, je dobré nechat ji, aby se co nejvíce stala integrální součástí domu. Ten pak nemusí konkurovat okolnímu prostředí atraktivním vnějškem, spíše ustoupit do pozadí a nechat plně vyniknout tomu podstatnému – neustále se měnící přírodě. K domu, který volně navazuje na les nebo sad, se například nehodí okrasné dřeviny, typické pro městské zahrady. Pohled na okolí našeho domu by měl napovídat, že tu byla nejprve přirozená krajina a vegetace a teprve do ní, v citlivosti a pokoře, umístěn dům. Určitým kompromisem by bylo arboretum. To ovšem vyžaduje, třeba v porovnání se skalkou, kterou lze často předělávat, delšího čekání, než rostliny a stromy dorostou, i větší rozmyslnosti při výběru. Vytvoříme pak ale trvalejší dílo.

Když jsem měl zahradu, necítil jsem se jako její majitel a podrobitel, ale nechal jsem v klidu přírodu co nejvíc tvořit jako svého partnera (samozřejmě kromě záhonů květin a zeleniny, kde jsem určoval přírodě, jak má tvořit podle mého, ale i to lze činit s pokorou, spíše jako spolupráci). Na svahu jsme si udělali prostý nepravidelný remízek-háječek z břízek a nejobyčejnějších jehličnanů různého druhu a velikosti. Tráva se na tom plácku nesekala. Místy zas jen divoké křoviny z náletu. Brzy tu rostly i jedlé houby. Pak byla láska oboustranná. Cítili jsme se tam lépe než u některých skalek, takových, co jsou jako vystřižené z reklamních katalogů, kterými nám přetékaají poštovní schránky. Často je to „tvoření“ jen podle příručky nebo souseda. (Nic proti skalkám obecně, ale záleží spíš na pohnutce a přístupu k nim.) Voláme po návratu do přírody, ale i v tom nejbližším okolí jí „do toho kecáme“. Pamätujeme minulý totalitní režim, ale sami zavádíme vůči přírodě totéž: plnou kontrolu a ovládání jejího života. Proto zvažme, zda budovat umělou přírodu, nebo jí dávat také možnosti být sama sebou. Jen tak zůstane přirozené pohostinné prostředí i pro elementární bytosti. Ty se poblíž výstavných pěšinek, vydlážděných sériovými dlaždičkami, dokonce sjednocenými snad už v celé Evropské unii, a pravouhlých záhonků neusídlí. Elementární bytůstky žijí a vnímají jen na emocionální úrovni a pro naši racionalitu a vyumělkovaný (ne)vkus nemají „pochopení“. To bychom měli mít my vůči nim. Potřebujeme je víc, než tušíme. Nechme jim aspoň, jak radí Marko Pogačnik, nesečený kout pozemku bez jakýchkoliv úprav, tedy útulek skutečné přírody. Pak snad zacítíme i radostné záchvěvy vílích tanců. A jak bude kouzelné, když se dejme tomu s vílou v našich pocitech na zahradě pokocháme, a při ohlédnutí se na ono místo v momentě, když již vcházíme do domu, lehce zavnímáme, jak se za námi ještě s láskou dívá.

Krásně se žije kamarádovi, který nedává najevo na každém metru čtverečním svého pozemku, jak dokáže udělat z přírody nepřírodu. Svah neřešil kaskádovitou skalkou, ale přesadil si sem obyčejné plané růže, trochu trnek, šerík a maliní. Nemá drahé okrasné keře, ale ty obyčejné, z mezí a remízků. Zná takové od dětství a má je o to raději. Souvisí s tradiční českou krajinou, ve které jsme vyrůstali, tak jako naši rodiče a rodiče našich rodičů. Litujeme její zánik, ale doma se o něj často sami přičiňujeme. Schody na svahu kolem domu nevydláždil drahými dlaždičkami, ale navozil si sem v potu tváře z lesů a říček velké nepravidelné balvany. Na každý z nich má navždy svou vzpomínku. Jsou to schody jeho, nikoliv průmyslové. Nechal tak co nejvíc tvořit přírodu. Nemusí ani lkát u sousedů nad drahotou dlaždiček, ani lát traktoristovi s materiálem, že mu přes ně přejel. Podobně vytvořil i další pěšinky. Tvrdí, že někteří si svou křečovitou urputností při nadbytečných umělých úpravách veškerého okolí domu kompenzují svou slabou a zakomplexovanou osobnost: aspoň něco mohou mít pod kontrolou a vládou. Zatímco v neurotickém životě se bojí překážek a nesouhlasů,

nebo v duchu marně touží někoho pokořit, „vyřadí“ své jáčko na přírodě, která se podrobí. Někteří si tu naopak uspokojují svou arogantní despotickou povahu, protože se jinak chovat neumějí. Kamarád asi nemá pravdu vždy, ale znám takové případy.

Malá antroposofická rada pro případ, že máte nemocný a chřadnoucí ovocný strom: zakopeme pod něho do země nějaký jeho vadnoucí napadený list. Strom se nejpozději příští rok uzdraví. Jak to? Pro elementární bytosti je tento „nález“ čímsi vzácným, novým, neobvyklým, je to mimo jejich běžný dosah. List jako prvek z koruny stromu, případně ze zemského povrchu, se běžně pod povrch nedostává. Je to pro ně přírodní vzácnost, na kterou se z okolí sbíhají a nadšeně ji obdivují. Z vděčnosti pak silněji a ve větším počtu dávají stromu sílu k uzdravení. Vypadá to příliš pohádkově? Nevěříte? Nemusíte. Zkuste to a uvidíte, jako uviděly už velké počty těch, kteří to zkusili před námi, když se zabývali biologicko-dynamickým zemědělstvím.

Dokud bylo půdy dost, nebyly pozemky „něčí“ a tak se dá říct, že dávným předchůdcem našich zahrad a sadů byly háje - patrně ze staroslovanského „gaj“. Podle překladu toho slova to bývala místa pod vyšší ochranou. Ale i tady byla omezení vstupu, jenže k jinému účelu než jaký známe dnes: některá přísně střežená posvátná místa sloužila k umístění svatyní, kam směli jen kněží a vyvolení. Mělo to svůj hluboký smysl. Jiné háje sloužily k posvátným rituálům pro ostatní. Rituály a oběti se uskutečňovaly na posvátných kamenech, u stromů, řečišť, studánek, pramínek. I aleje vysazovali naši předkové citlivě jako vertikální prvek do roviny. Ch. Morgenstern o tom uvažoval takto: *Proč nás pohled na trávu, louku, jedličku naplňuje takovou čistou rozkoší a radostí? Protože v nich nacházíme živé organismy, které mohou být zničeny jen zvnějšku a nikoli ze sebe samých. Strom nikdy nezemře proto, že by měl zlomené srdce, a tráva nikdy nepřijde o rozum. Nikdy si nevpadnou do zad tak, jako člověk se svým duchem. Zvenčí jim hrozí všemožná nebezpečí, ale žádné útoky z nitra je nepřemohou.*